

TOPLUMSAL DÖNÜŞÜM-ZİHİNSEL DÖNÜŞÜM ETKİLEŞİMİNE POLİTİK PERSPEKTİFTEN BAKMAK

“Değişim” ve “Dönüşüm”, yaşamın temel dinamiklerini ifade eden sihirli sözcüklerdir. Değişmek ve dönmek evrimsel bir tabiata ve sonsuz bir döngüye işaret etmektedir. Bu iki kavram, canlılar ve doğa için yaşamsal öneme sahiptirler.

Prof. Dr. Bekir PARLAK

Doğanın olmazsa olmazı olan bu gerçeklik birçok şekilde ve katmanda karşımıza çıkmaktadır. Biyolojik, sosyolojik ve fiziksel katmanların her biri değişim ve dönüşüm olgularının işlemesi ve devamlılığıyla varlıklarını sürdürürler. Her iki olgu, biyolojik, sosyolojik ve fiziksel yapılarda kendini göstermektedir. Dönüşüm, değişimden farklı olan bir özelliğe sahiptir. Değişim genellikle bir şeye verilen bir tepkidir ve kademeli olarak gerçekleşirken, dönüşüm kasıtlı ve önemli bir değişimdir. Değişim, bir sosyal yapı örneği olarak bir şirket açısından değerlendirildiğinde, süreç, yapı veya sistem gibi işletme içindeki belirli bir şeyi değiştirmekle ilgilidir. Dönüşüm ise, sosyal bir yapı olarak yine şirket üzerinden örneklenecek olursa, şirketin kültürünü, stratejisini veya iş modelini kalıcı bir içerikte değiştirmeyi içerir. Dönüşüm, değişimlerin daha etkin ve yaygın olarak bir sonuca evrilmesini anlatmaktadır. Değişim sürekli ol-

malıdır, hatta yapılan değişim beklenen sonuçları vermiyorsa, tekrar eskiye dönmek de mümkündür. Dönüşüme gelince, bir eylemi, bir işi yahut bir projeyi ve girişimi durdurarak, tamamen başka bir iş yapmak, işin örüntüsünü tümünden ya da büyük ölçüde değiştirmek anlamına gelmektedir.

Hülasa; Mevcudu iyileştirmek, geliştirmek, değişim, buna mukabil yeni bir hali oluşturmak, yaratmak, farklı bir oluşumu gerçekleştirmek ise dönüşümdür. Bu iki kavram arasında hangisi iyi hangisi iyi değil gibi bir mülahazaya yer vermek, doğru bir yönelim olmaz. Konunun gereği, evreni, amacı, doğası ve süreci açılarından bu olgulardan biri ya da her ikisi realize edilmelidir. Önce değişimi gerçekleştirmek gerekiyorsa onu yapmak rasyonel olacaktır. Kelebeğin kozadaki tırtıldan dönüşmesinin bir vakti, sürecin işleyişine göre bir aşaması ve doğal çevrim içindeki bir yeri ve rolü vardır. İşte o zaman dönüşüm olur.

Gelelim asıl muradımıza...meselenin özünü bir ölçüde de olsa kavradıktan

1 Prof. Dr. Bekir Parlak, Bursa Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü.

sonra burada ele alacağımız mevzu yönünden analizimize geçebiliriz. Konu; toplumsal dönüşüm zihinsel dönüşüm ilişkiselliğini politik perspektiften değerlendirmektir. İlk başta söyleyeceğimiz argüman; “toplumsal dönüşüm için önce zihinsel dönüşümün gerekliliği” hususudur. Toplum, bireylerin bütününden meydana geldiği gibi, toplumsal dönüşüm de öncelikle yine aynı bireylerin dönüşümlerinin bir hülasası mesabesindedir. Bireylerin dönüşümün kritik anlamı ise “zihinsel dönüşüm” zemininde aranmalıdır. Toplumsal dönüşümün kalıcı, yaygın, etkili ve işlevsel olması, bireylerin zihinsel dönüşümünün gerçekleşmesiyle mümkündür. Zihinsel dönüşüm, politik zeminin oluşum şeklini, politik tercihleri, kamu politikalarını, yerel ve ulusal politik süreçleri ve topyekün kamu yararını, daha da ötesinde toplumun geleceğini doğrudan ve dolaylı etkilemekte ve aynı şekilde bu unsurlarca etkilenmektedir. Buradan çıkan anlam şudur; bir ülkedeki politik yapı, işleyiş ve

karakteristik özellikler ve bunların değişim ve dönüşümü, toplumsal dönüşüm ile karşılıklı etkileşim halindedir ve bunu belirleyen kritik faktör “zihinsel dönüşümdür”.

Toplumsal dönüşüm ile zihinsel dönüşüm arasındaki ilişki derinlemesine birbirine bağımlı ve dinamiktir. Bu ifadeyi

dikkatlice inceleyerek, birbirlerini nasıl etkilediklerini görmeye çalışalım. Kategorik olarak bakıldığında konuyu şu alt açılımlarıyla değerlendirmek mümkündür:

1. Karşılıklı Etki: Toplumsal dönüşüm (toplumdaki normlarda, değerlerde, kurumlarda, teknolojilerde ve yapılarda meydana gelen değişiklikler) genellikle

bireyleri inançlarını, alışkanlıklarını ve kimliklerini yeniden değerlendirmeye zorlayarak zihinsel dönüşümü tetikler. Bunu örneklendirecek olursak, dijital iletişimin yükselişi, insanların ilişkileri, mahremiyeti ve hatta dikkat sürelerini nasıl algıladıklarını değiştirmiştir. Zihinsel dönüşüm (bilinç, farkındalık, değerler veya zihniyette bir değişim) yeterli sayıda birey düşüncelerini değiştirdiğinde sosyal dönüşümü de besleyebilir. Bu bağlamda sivil haklar hareketi, eşitlik ve adalete olan büyüyen kolektif inanç tarafından yönlendirilmiş gözükmektedir.

2. İçsel ve Dışsal Değişim: Toplumsal dönüşüm dışsaldır; çevremizdeki dünya-

da gerçekleşir. Bununla birlikte zihinsel dönüşüm içseldir; düşüncelerimiz, duygularımız ve kendimizi anlama biçimimizde gerçekleşmektedir. Ancak, şunu belirtelim ki, bu durum nadiren izole bir şekilde gerçekleşir. Şöyle ki; sosyal bir deneyim nedeniyle iç dünya görüşünüzü değiştirebilirsiniz (örneğin yeni bir

"Hülasa; Mevcudu iyileştirmek, geliştirmek, değişim, buna mukabil yeni bir hali oluşturmak, yaratmak, farklı bir oluşumu gerçekleştirmek ise dönüşümdür. Bu iki kavram arasında hangisi iyi hangisi iyi değil gibi bir mülahazaya yer vermek, doğru bir yönelim olmaz. Konunun gereği, evreni, amacı, doğası ve süreci açılarından bu olgulardan biri ya da her ikisi realize edilmelidir."

kültüre maruz kalma) veya dönüştürülmüş zihniyetinizle toplumu etkileyebilirsiniz (örneğin bir aktivist, eğitimci veya yenilikçi olma rollerinden biriyle).

3. Direnç ve Sürtüşme: Toplumsal değişim genellikle psikolojik direnci tetikler; insanlar bilinmeyenden korkar ve bu direnç amaçlanan dönüşümü yavaşlatabilir veya bozabilir. Tersine, derin kişisel dönüşüm geçiren insanlar toplum onlarla birlikte değişmediyse yabancılaşmış hissedebilirler. Bu uyumsuzluk gerginlik yaratabilir veya hatta uyum arayan hareketlere (reformcular, düşünce liderleri veya karşı kültür grupları gibi) yol açabilir.

4. Tarihsel Desenler: Tarih Bahsedilen bu etkileşimi açıkça gösterir: Aydınlanma Çağı, siyasi ve sosyal kurumları dönüştüren yaygın zihinsel değişimler (rasyonalizm, laiklik) getirmiştir. Sanayi Devrimi de toplumu yeniden ciddi bir düzeyde şekillendirmiştir (ekonomik ve sosyal olarak) ve insanları işi, zamanı ve kimliği yeniden kavramsallaştırmaya zorlamıştır. Her iki durumda da, sosyal koşullar ve zihinsel modeller birlikte evrimleşmiştir.

5. Dönüşümün Sarmal Bir Doğası Vardır: Doğrusal bir neden-sonuç ilişkisi yerine,

ilişki genellikle sarmal gibidir: Toplumsal değişim zihinsel çerçeveleri değiştirir, bu da karşılığında sosyal dünyayı yeniden şekillendirir. Zamanla, bu hem iç hem de dış dünyaların birlikte dönüştüğü derin bir kültürel evrime yol açabilir. Bu ilişkiyi anlamak şu aşağıdaki süreçler için hayati önem taşır:

- Liderlik ve eğitim: Gerçek liderlik hem sosyal reformu hem de kişisel gelişimi teşvik eder.
- Terapi ve şifa: Birçok ruh sağlığı mücadelesi, sosyal normlarla veya baskıcı yapılarla uyumsuzluktan kaynaklanır.
- Aktivizm ve değişim yaratma: Sürdürülebilir sosyal değişim, sadece yasalar ve kurumlar değil, zihniyetler ve değerler olmak üzere içsel dönüşüm gerektirir. Özünde, toplumsal farkındalık olmadan kişisel gelişim eksiktir; içsel çalışma olmadan toplumsal reform istikrarsızdır. Bu aşamada konunun politik bağlamını analiz etmeye geçebiliriz. Yine kategorik olarak konuyu açıklamaya çalışalım:

1. Toplumsal Dönüşümün Aracı Olarak Siyaset: Siyasi sistemler, politikalar ve ideolojiler toplumları şekillendirmekte; yasaları, hakları, kurumsal çerçeveleri ve ekonomik fırsatları belirlemektedir. Si-

yaset değiştiğinde (örneğin devrimler, reformlar, seçimler yoluyla), toplumsal manzara dönüşmektedir. Örneklerle mevzuu daha da netleştirelim: "Apartheid"²sonrası Güney Afrika, Siyasi değişimin yasal ırk ayrımcılığını ortadan kaldırarak yeni toplumsal olasılıklara kapı açtığı bir açık laboratuvar olarak önümüzde durmaktadır. Di-

ğer bir örnek "Yeni Düzen ABD, 1930'lardır: Siyasi politikalar ekonomik normları yeniden şekillendirmiş ve sosyal güvenlik ağını genişleterek Amerikan yaşamını dönüştürmüştür. Ancak anahtar nokta şudur: Bu toplumsal değişimler zihinsel değişimleri

ve daha ileri anlamda dönüşümleri de gerektirmiştir ya da başka bir açıdan söylenecek olursa sebep olmuştur.

2. Politika, Başarılı Olmak İçin Zihinsel Dönüşüm Gerektirir: Kamu bilincinde bir dönüşüme eşlik etmeyen politik değişim genellikle başarısız olur, geriler veya tepkiyle karşılaşır. Örnek verilecek olursa; Cinsiyet eşitliği yasaları geçirilebilir, ancak kültürel tutumlar ve kişisel zihniyetler değişmediği sürece (ataerkilliğe, rollere vb. yönelik), uygulamanın içi boştur veya dirençle karşılaşılır. Zihinsel dönüşümün, politikanın daha derinavaş alanı haline geldiği yer tam da bu-

² Apartheid,(Türkçe: Ayrı olmak), Afrika'nın güneyinde bulunan Güney Afrika Cumhuriyeti ile bu devlete bağlı Güneybatı Afrika'da (Namibya) 1948-1994 yılları arasında resmi devlet politikası olarak iktidarda bulunan Ulusal Parti hükümeti tarafından uygulanan ve bu doğrultuda yasalar çıkartarak ırksal ayrımcılığı savunan sistemdir. Apartheid kelimesi Afrikaanca "ayrılık" anlamına gelmektedir. Bu süreç Avrupa kökenli beyazlar tarafından, baasskap adı da verilen ve beyaz ırkın diğer ırklardan üstün olduğunu savunan bir ideoloji ile yürütülmüştür.

"Özünde, toplumsal farkındalık olmadan kişisel gelişim eksiktir; içsel çalışma olmadan toplumsal reform istikrarsızdır."

rasıdır: Kalpleri ve zihinleri değiştirmek, yasa çıkarmaktan daha yavaş ve daha inceliklidir; ancak daha kalıcıdır.

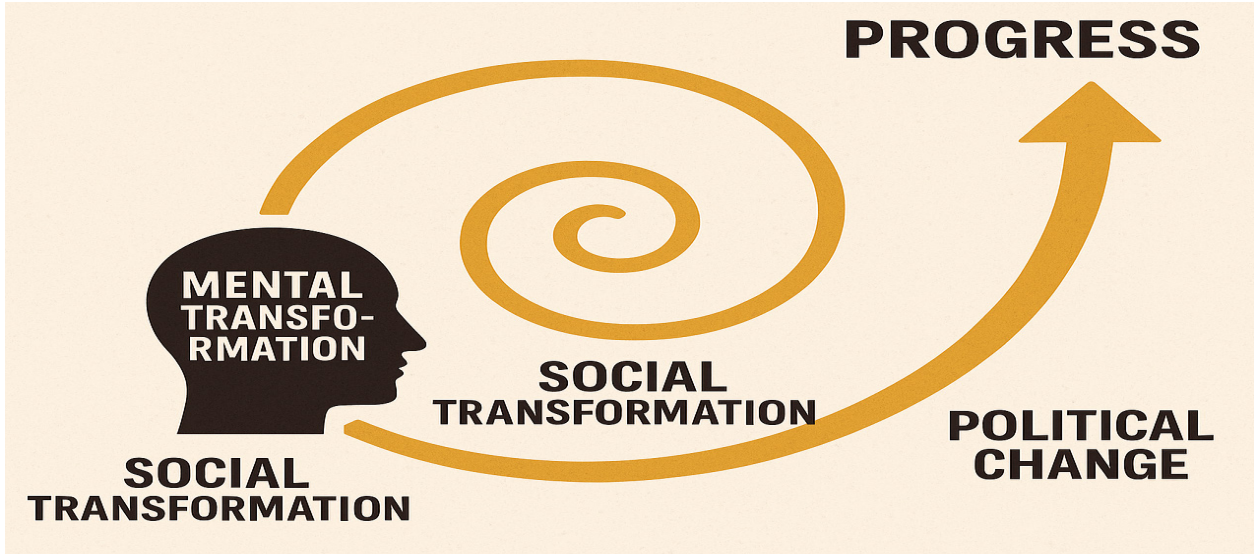
3. Zihinsel Dönüşüm Politik Hareketleri Besler: Büyük politik değişimler genellikle kolektif bir zihinsel uyanışla başlar. Gerçeklik veya adaletin yeni bir vizyonu, politika haline gelmeden önce insanla-

rın zihninde kök salar. Bunun birçok tarihsel örneği vardır: Sivil Haklar Hareketi (ABD); Onlarca yıllık zihinsel uyanış (örn. W.E.B. Du Bois, MLK, tabandan eğitim), sivil Haklar Yasası için politik baskıyı beslemiştir. Başka bir örnek; Doğu Avrupa'da Komünizmin Çöküşüdür. Vatandaşlar, rejimler gerçekten çökme-

den önce özgürlüğü, medeni toplumu ve çoğulculuğu hayal etmeye başlamışlardı. Her iki durumda da, zihinsel dönüşüm politik dönüşümü öncelemiş ve mümkün kılmıştır.

4. Propaganda ve Kontrol: Otoriter rejimler bu dinamiği iyi bilmekte ve genellikle her ikisini de kontrol etmeye çalışmaktadırlar. Konumuzun iki ekseninden bakılırsa; Gözetim, sansür ve yasalar yoluyla yapılanlar toplumsal dönüşüme işaret ederken, propaganda, eğitim sistemleri ve korku yoluyla yürütülenler zihinsel dönüşümü hedeflemektedir. Bu, hem dış hem de iç dünyayı sabit bir politik düzende dondurma girişimi olarak düşünülebilir.

5. Eylemdeki Sarmal ya da İlerici ve Muhafazakar Döngüler: Bu husus da mevzumuz açısından ayrı bir önem taşımaktadır. Politik alanda eylemler ve söylemler genellikle şu ikisi arasında gidip gelir:

İlerici güçler yeni toplumsal normları ve zihniyetleri zorlayarak, muhafazakar güçler ise mevcut değerleri ve kimlikleri savunarak bunu gerçekleştirmeye çalışır. Bu, zihinsel yeniden müzakerenin ortasındaki bir toplumu yansıtırken; bazı zihinler hızla dönüşür, diğerleri hala direnir.

Peki bunlar neden politikada önemlidir? Çünkü “politika” sadece güç veya siyaset ile ilgili değildir; aynı zamanda “bilinç yönetimi” ile de ilgilidir. Politika yapımcılar, toplumsal düzeyde oyun kurucular, toplum mühendisleri ve politik güçler şu soruların hem cevabını ararlar, hem de bu cevapları oportünist bir yaklaşımla kendi bireysel ve/veya grupsal çıkarları doğrultusunda yeniden yapılandırırlar.

- Hangi değerler egemen olacak?
- Hangi kimlikler onaylanacak veya bastırılacak?
- İnsanlar birbirleriyle ve devletle nasıl ilişki kurmalıdır?

Bütün bu nedenlerle “sürdürülebilir politik ilerleme” eğitim, diyalog ve derin kültürel çalışma gerektirir; sadece seçimler veya protestolar ya da geleneksel siyasi enstrümanlar bu süreçleri rasyonel ola-

rak beslemeye ve toplumsal ilerlemeyi desteklemeye yeterli değildir.

Özetleyecek olursak; Zihinsel dönüşüm olmadan politik değişim yüzeysel veya istikrarsız kalır. Politik eylem olmadan zihinsel dönüşüm izole veya etkisiz hale bürünür. Bu iki olgu bir kuşun iki kanadı gibi birlikte evrimleşmelidir. Bu denklem, birbirini besleyen ve her ikisi de diğeri açısından bağımlı değişken konumunda bulunan bir “karşılıklılık” durumunu anlatır. Bu bir “altın sarmaldır”. “Toplumsal dönüşüm-zihinsel dönüşüm-politik dönüşüm-ilerleme ve gelişme”. Bu dört unsur, altın sarmalın en değerli halkalarıdır. Sosyal evrende birey, toplumun mikrokozmosu olduğundan, toplumsal dönüşümün izdüşümü, bireysel zihniyet dönüşümünde aranmalıdır. Tam da bu nedenle bir toplumun geleceğinin kodları bu gerçeklik dizgesinde³ yatmaktadır.

³ Dizge: Bir bütün sağlayacak biçimde karşılıklı olarak birbirine bağlı öğelerin oluşturduğu, kurduğu düzen.